

Per últim, cal destacar que la presència d'un sarcòfag en una vil·la romana és un fet molt poc habitual en les nostres terres i un fet indicatiu de la riquesa del jaciment. Al Camp de Tarragona només han estat trobats altres sarcòfags a les Borges del Camp, la Nou de Gaià i potser a la zona de Vila-seca i Salou.

La gemma de Capricorn

La gemma de Capricorn, procedent de la vil·la de les Cavalleries, és una àgata semi-transparent de forma ovalada i molt allargada, amb les cares totalment planes i uns perfils rectes i inclinats, tallats cap al revers per permetre el seu engalç amb un anell, braçalet, collaret, etc. Té 2,35 cm de llargada, 1,32 cm d'amplada i 2,2 mm de gruix. Tècnicament, la gemma del Capricorn presenta unes incisions molt fines i no massa profundes, cosa que descarta el seu ús com a segell. Pel que fa a la iconografia, el protagonista de l'escena és un Capricorn, mirant cap a l'esquerra, amb un trident en segon pla disposat diagonalment. La figura està traçada amb delicadesa i elegància. Les banyes del monstre estan disposades cap endavant, així com les potes davanteres. La cua apareix en part cargolada i l'artista, a través de l'orientació de les incisions, insinua la disposició de les escates i les aletes que la conformen. Existeixen nombrosos paral·lels iconogràfics. Dins de la col·lecció de glíptica del Museu Arqueològic Nacional de Madrid hi ha una gemma amb un Capricorn amb una palma sobre el llom (Casal, 1990: 91). Tanmateix, els exemples més nombrosos de la gemma de Capricorn els trobem situats sobretot en terres gal·les. Una de les peces que hi guarda més semblances és una gemma trobada a Pouillé (Loir i Cher), que forma part d'una col·lecció particular (Guiraud, 1988, núm. 864). Apareix un Capricorn mirant cap a la dreta acompanyat d'un trident també situat darrere seu, un dofí i un globus. Altres exemples de Capricorns en gemmes els trobem al Museu Arqueològic de Nimes (Guiraud, 1988, núm. 812), a Doulezon (Gironde) (Guiraud, 1988, núm. 813) o Charaix (Finisterre) (Guiraud 1988, núm. 882), també en col·leccions particulars. Totes aquestes peces han estat datades entre el segle I i II de la nostra era.

A l'hora de datar la gemma que ens ocupa, podem prendre com a eixos de referència la temàtica decorativa o el seu estil artístic. La gemma de Capricorn s'inscriu dins del corrent estilístic anomenat clàssic lineal (segle I-II dC), on es posa l'accent del treball en incisions fines que pretenen donar sensació de volum a la figura. Cal tenir present que les característiques dels diferents estils es basen en estudis comparatius. Malauradament, només disposem d'una peça i, a més a més, totalment descontextualitzada. Amb certes reserves i prudència, donem una datació àmplia dels segles I i II dC a la gemma de Capricorn de la vil·la de les Cavalleries de Vallmoll.

Però, quin significat amaga la gemma de Capricorn? Què representava aquest símbol zodiacal per al seu propietari? La resposta és complexa i múltiple. Les funcions que s'atribuïen a les gemmes en època romana eren diverses: ornamental, profilàctica... Les figures representades estaven molt sovint carregades de diversos sentits i revestides d'un simbolisme críptic o àmpliament reconegut o suposat. En nombroses ocasions, les gemmes eren amulets. En les seves superfícies apareixien divinitats, animals mitològics, símbols màgics o inscripcions. El Capricorn era símbol de prosperitat, perquè havia estat lligat a la iconografia política del primer emperador, August. L'escriptor Suetoni relata que quan August encara era el desconegut Gai Octavià i residia a Apol·lònia (Il·líria), l'astròleg Teògenes s'havia agenollat davant del futur sobirà de l'univers al conèixer la singular constel·lació del seu naixement: "D'aleshores ençà, August tingué tanta confiança en

Fig. 248: La gemma de Capricorn. (Ciurana)

el seu destí que féu publicar el seu horòscop i encunyà monedes d'argent amb el signe de Capricorn, sota el qual havia nascut” (Suet, Aug. 94). Durant la guerra civil que l'enfrontà a Marc Antoni, Octavià creà un univers d'imatges i símbols que transmetien un missatge clar: ell era l'elegit pels déus i pels astres, l'encarregat de conduir Roma cap a una nova edat daurada (Zanker, 1992). El Capricorn fou aviat adoptat pels seus partidaris, que el lluien en anells, segells... En la gemma de Vallmoll apareix, acompanyant el monstre mític, un trident que és una referència directa al domini del mar i de les aigües. El trident era un dels atributs de Neptú, que la divinitat marina emprava per dominar les tempestes i els oceans. El trident al costat del Capricorn podria al·ludir dins de la simbologia augustal a la gran victòria naval d'Octavià a Actium l'any 31 aC sobre la flota egípcia de Cleòpatra i Marc Antoni. En moltes encunyacions monetàries de l'època, el Capricorn s'associà a esperons de vaixell o a altres referències nàutiques. El monstre meitat peix meitat cabra es convertí en el símbol de la *felicitas* d'August i de la seva confiança en la predestinació astral.

Com traspassà el Capricorn la frontera de símbol polític i entrà en l'esfera de l'àmbit privat? En un principi s'assumí i s'utilitzà la iconografia política com a mitjà d'expressió de lleialtat i submissió. Evidentment no és possible determinar en cada cas si el comprador de la gemma de Capricorn es proposava difondre una idea política o simplement acceptava els models i productes en sèrie que li ofería un taller d'acord amb la moda vigent. Tanmateix, és evident que l'acceptació de la imatge suposava també l'acceptació del missatge subjacent en un major o menor grau. També cal tenir en compte que aquests missatges polítics oficials s'acabaren compenetrant amb els missatges que els privats emetien en els seus monuments funeraris, en l'*instrumentum domesticum* (vaixel·la fina, llànties, mobiliari...), en la decoració de les cases, etc. Per exemple, el Capricorn, que havia simbolitzat en un primer moment la bona estrella de l'emperador, podia ser assumit per un particular com a imatge del seu propi èxit personal. Amb el temps, la càrrega política s'anà diluint. Una altra possibilitat d'interpretació es basa en la condició màgica de la gemma de Capricorn, ja que les gemmes, amb el seu llenguatge propi, expressen les pors i les esperances dels seus possessors. El Capricorn, doncs, és una imatge parlant, amb un ampli espectre de significacions: propaganda política, símbol de virtuts personals, senyal extern de màgia i superstició... Allò que és segur és que el propietari de la gemma era coneixedor de totes aquestes connotacions i llenguatges i que l'adaptà a les seves necessitats pròpies.